

MEŞRUTİYET DÖNEMİNİN UZUN SOLUKLU YAYINLARINDAN BİRİ OLARAK RESİMLİ KİTAP DERGİSİ¹

*Tayfun BARIŞ*²

ÖZET

Resimli Kitap dergisi, 20. yüzyılın başlarında beş yılı aşan bir süre yayımlanmayı başarabilen, sosyal ve kültürel bağlamda hem yayımlandığı dönemin basın anlayışına hem de topluma kıymetli katkılar yapan önemli bir süreli yayındır. 1908-1914 yılları arasında yayımlanan derginin önemi, yayımlandığı bu kritik dönemin siyasî, sosyal, kültürel ve sosyo-ekonomik durumunu net bir şekilde yansıtmamasından kaynaklanmaktadır. Derginin ilk sayısı Eylül 1324/1908’de, son sayısı ise Ekim 1329/1914 tarihinde yayımlanır. Bu süreçte 9 cilt 51 sayıya ulaşan dergi yayın hayatına İstanbul’da başlamış ve çalışmalarını bu şehirde devam ettirmiştir. II. Meşrutiyet döneminin buhranlı günlerinde yayımlanmaya başlanan dergilerden biri olan Resimli Kitap, çağdaş bir yayım anlayışı takip etmesinin yanı sıra, farklı alanlarla ilgili pek çok makaleye yer vermiş olması açısından da dikkati çeken bir süreli yayın olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Resimli Kitap, Meşrutiyet Dönemi, Dergi, Basın, Makale.*

¹ “Resimli Kitap Dergisi’nin İncelenmesi (9-16. Sayılar)” başlıklı Yüksek Lisans tezimde Resimli Kitap dergisinin 9-16. sayılarında bulunan metinler yeni harflere aktarılmış ve bu sayıların dizini hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra yine bu sayılarda yayımlanan edebiyat ve sanat ile ilgili yazılar incelenmeye çalışılmıştır. Bu makalede ise -adı geçen tezdin de yararlanılmak suretiyle- 1908-1914 yılları arasında 51 sayı olarak yayımlanan derginin geneli üzerinde durulmaya çalışılmış ve tezdin ulaşabildiğinden daha geniş bir okuyucu kitlesine dergiyi tanıtmak amaçlanmıştır.

² Araştırma Görevlisi, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, tbaris@uludag.edu.tr

ABSTRACT

Resimli Kitap Magazine as One of the Long Term Publications of the Constitutional Period

Resimli Kitap magazine is a periodical publication that managed to have been published for over five years at the beginning of the 20th century and made precious contributions to both the sense of press and the social life in cultural and social context. The importance of the magazine which had been published between 1908 and 1914 is based on its clear depiction of political, social, cultural and socio – economical life of that critical time period. The first issue of the magazine was published in September 1908; the last issue was published in 1914. Having been reached to nine volumes and fifty-one issues in this period of time; the magazine had begun and continued its publication in Istanbul. One of the magazines that began publication in the gloomy days of the Second Constitutional Period, Resimli Kitap shines out with its modern sense of press as well as its content of many articles from different fields.

Key Words: Resimli Kitap, Constitutional Period, Magazine, Press, Article.

GİRİŞ

Basın, kısaca gazete ve dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütünü, matbuat olarak tanımlanabilir.(Akalin 2011: 258) Osmanlı devletinde ilk basın hareketlerinin, 18. yüzyılın sonlarında yabancılar tarafından ortaya konulan girişimler hariç tutulursa, 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde başladığı görülmektedir. Bu faaliyetler içerisinde gazete yayıncılığından sonraki en önemli hareketliliğe dergi/mecmua yayıncılığında rastlanmaktadır. Osmanlı coğrafyasında 19. yüzyılın ortalarından itibaren kendini göstermeye başlayan dergi yayıncılığı, tıpkı gazetecilikte olduğu gibi yine Avrupa'dan belli bir süre sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. Her ne kadar bu tarihî tespitler yerli dergiciliğin gecikmeli olarak ortaya çıktığını gösterse de, bu durum önemli bir basın faaliyeti olarak dergiciliğin, diğer bir süreli yayın çeşidi olan gazetecilikten daha az önemli olduğu anlamına gelmez. Çünkü Tanzimat dönemiyle birlikte çıkarılmaya başlanan dergiler, hem Batılı anlamdaki fikirlerin Osmanlı toplumunda yaygınlaşmasını sağlamışlar hem de Türk dilinin sadeleşmesine katkıda bulunmuşlardır. (Barış 2010: 33-34) Bunun yanı sıra yer vermiş oldukları nesir türündeki yazılarla Türk nesrinin gelişmesine yardımcı olan dergiler, bu bağlamda pek çok değerli yazarın yetişmesine de hizmet etmişlerdir. Dergilerin Türk basınına diğer bir önemli katkısı da gazetelere oranla çok daha çeşitli konuları derinlemesine ele alarak, halkın bilim, sanat ve kültür sahalarda bilgisinin artırılmasına vesile olmuş olmasıdır. Buna bağlı olarak basın

faaliyetlerinin halk nazarındaki konumu da olumlu manada farklılaşmaya başlamıştır.

Osmanlı yayıncılık tarihindeki ilk dergi, Türkçe ve Fransızca olarak yayımlanmaya başlanan *Vakâyî-i Tıbbiye*'dir (1850). Hem telif hem de çeviri yazılara yer veren bu dergi, halkın sağlık konusunda eğitilmesini amaçlamakla birlikte tıbbî olaylar hakkında bilgi veren, ilaç ve tıbbî malzemeleri tanıtan bir meslek dergisi niteliğindedir. Bunu değerli bir devlet adamı olan, doğu ve batı kültürlerini çok iyi bilen Münif Paşa'nın Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye adına çıkardığı *Mecmua-yı Fünûn* takip eder (1860/1862). Sonrasında ilan edilen I. Meşrutiyet'in yarattığı olumlu havanın kısa sürmesi ve Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit'in basını sıkı bir denetim altına alması sonucunda, özellikle dergi yayıncılığının gazeteye oranla ağırlık kazanmaya başladığı görülmektedir. Zira bu dönemde gazete sayısı azalırken kapatılma tehlikesi daha az görülen dergiler çoğalmaya başlamıştır. Bu dönemdeki dergilerin muhteva özellikleri değişerek ya doğrudan belirli konulara ağırlık verilmiş ya da sınırlı bir alana yönelik yayınlar yapılmaya gayret gösterilmiştir. Bu bağlamda I. Meşrutiyet dönemi sonrası basınının, Tanzimat dönemi basınına oranla fikir ve görüşlerin açıklanması bakımından son derece güçsüz bir durumda olduğu görülmektedir. İmparatorluğun içinde bulunduğu zorlu durum ile yenileşme hareketleri hakkında fikirlerin ileri sürülmesi, değerlendirmelerin yapılması devrin idaresince baskı altına alınınca, bilhassa dergilerin sadece bir haber ve bilgi verme aracı haline dönüştüğü görülmektedir. (Öksüz 1995: 35) Meşrutiyet'in yeniden ilân edilmesi gerek gazete gerekse de dergi yayıncılığında yine önemli bir serbestlik rüzgârının esmesini sağlar. Bu noktada 1864 yılında yürürlüğe konulmuş olan matbuat nizamnâmesinin, 1909 yılındaki yeni matbuat kanunuyla ortadan kaldırılmış olması önemli bir hamle olarak değerlendirilebilir. Çünkü yeni kanunla hürriyet ilkesine uygun olarak basın-yayın faaliyetlerine önemli esneklikler tanınmıştır. Her ne kadar bu yumuşak tavır 31 Mart hadisesiyle kesintiye uğramış, özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin basın üzerindeki baskısı giderek artmışsa da, Meşrutiyet'in olumlu havasının dergi yayıncılığı için son derece verimli, müsait bir ortam oluşturduğunu da kaydetmek gerekmektedir. Ayrıca bu dönemle birlikte dergicilik faaliyetlerinin Anadolu'da da yaygınlaştığı, bu sayede taşradaki halkın da güzel sanatlar, edebiyat, eğitim, tarih, kadın, din, sağlık, spor ve askerlik gibi konularda bilgi sahibi olmaya başladığı gözden kaçırılmaması gereken bir gerçektir.

Osmanlı devletinin son yüzyılı içerisinde yoğun bir şekilde ortaya çıkan yayıncılık anlayışının önemli bir tezahürü olarak görülebilecek olan dergilerde, hem devletin sorunlarının hem de toplumun dertlerinin dile getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Dergilerden kimisi isabetli çareler ortaya koyarken kimisi de yanlış, çözüme hizmet etmeyecek fikirler ileri

sürmüşlerdir. Ancak bununla birlikte gerek Tanzimat'tan Meşrutiyet'e gerekse de Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan süreçte yayımlanan dergilerin, halkın her zaman bir adım önünde yer alan ve halka yol gösteren aydınların son derece samimi düşüncelerini içerdiği ifade edilmelidir. Bu durum şüphesiz ki, Türk toplumunun fikrî ve kültürel bakımdan gelişmesini sağladığı gibi, bugünkü modern Türkiye'nin de hazırlayıcısı olmuştur. (Barış 2010: 41-42) Yayımlandığı dönemin özelliklerini yansıtan, yaşadıkları devrin en önemli canlı tanığı konumunda olan ve kültür hayatımızın en hayati vasıtası olan dergilerin incelenmesi; geçmiş ile bugün arasında kurulabilecek olan köprülerin sağlam bir zemine oturtulması ve kültürel, toplumsal mirasın nesilden nesile aktarılması işlevi açısından son derece önemli bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde Meşrutiyet'in hemen ilânından sonra çıkarılmaya başlanan, Türk basın tarihi ile kültür hayatında oynadığı kıymetli rolü yadsınamayacak olan *Resimli Kitap* dergisinin, çeşitli bakımlardan incelenmesi ve tanıtılması son derece önemli gözükmektedir.

1. Derginin Şekil Özellikleri

Meşrutiyet döneminin uzun soluklu ve dikkat çekici yayınlarından olan *Resimli Kitap* dergisinin³ ilk sayısı 1324/1908 (Eylül) tarihinde yayımlanırken, son sayısı da 1329/1914 (Teşrim-i Evvel/Ekim) yılında yayımlanır. Bu tarihler arasında toplam 51 sayı çıkarılan dergi, 9 ciltte toplanmıştır. Dergi yayım hayatına İstanbul'da başlamış ve faaliyetlerini burada devam ettirmiştir. Derginin yayım hayatına giriş tarihi Osmanlı devletinin bir takım siyasî değişikliklere gitmesinin hemen sonrasına tesadüf etmektedir. Çünkü bu tarihten yaklaşık 2 ay öncesinde II. Meşrutiyet ilân edilmiştir (10 Temmuz 1324/23 Temmuz 1908). Hürriyetin ilânına çok değer veren *Resimli Kitap* dergisinin idare heyeti de derginin bir sene sonraki 10 Temmuz 1325 tarihli 10. nüshasında yer verdiği baş yazıyla hem milletin “kutlu millî bayramı”nı tebrik eder hem de hürriyetin ilânında büyük

3 Günümüzde yaygın bir şekilde kullanılan “dergi” kavramının Osmanlı Türkçesinde “mecmua”, “risale” ve “mevkute” kelimeleriyle karşılanmış olduğunu görmekteyiz. *Resimli Kitap* dergisindeki ilgili kısımlarda, yayımlandığı dönemdeki bu adlandırmalardan “mecmua” teriminin sıkça kullanıldığını görüyoruz. Ancak bununla birlikte bu terimin yerine “gazete” kavramının da zaman zaman dergide yer aldığına şahit oluyoruz. Bugünkü basın literatüründe dergi, “belirli aralıklarla çıkan, belli konularda ve çeşitli yazarlar tarafından yazılmış yazılardan meydana gelen süreli yayın” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak incelemeye/tanıtmaya çalıştığımız *Resimli Kitap*'ın, günümüzde geçerli olan “dergi” kavramına daha uygun özellikler taşıdığını ifade etmemiz gerekmektedir. Dergi tanımı için bkz. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*(Mehmet Kaplan, Ali Nihat Tarlan; vd., Dergi Mad.), C. II, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977, s. 246.

rol oynayan “Harekât ordusu kumanda heyet-i âlisi”nin ve “Büyük vatanperver Mahmut Şevket Paşa”nın resimlerine verir. Bununla birlikte *Resimli Kitap*, bu sayısındaki “Bir Senelik İnkılâp-Ne Yaptık? Ne Yapmadık?” adlı ilk makale ile de birinci senesini dolduran “Büyük inkılâb”ın getirileri ve yapılması gerekenler üzerinde durmaya çalışır.

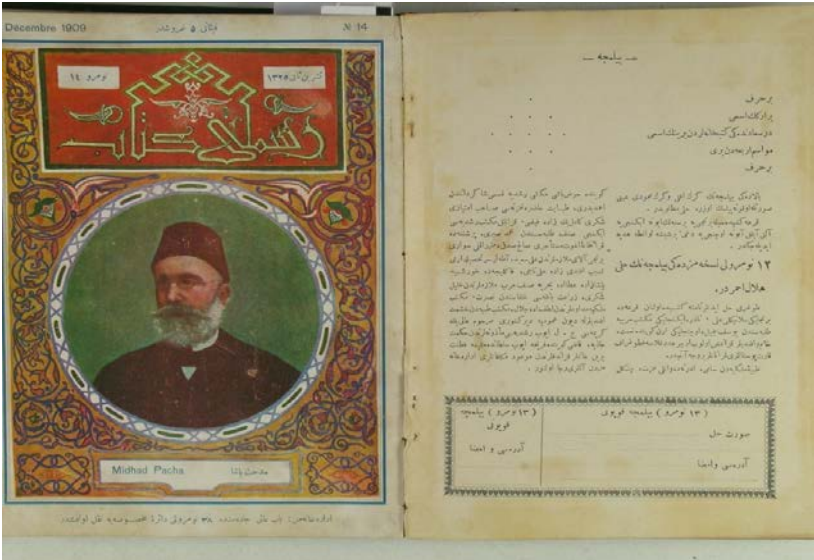
Derginin imtiyaz sahibi olan Ubeydullah Esad aynı zamanda müessisidir. Yayımlanan 6. sayıya kadar Faik Sabri (Duran) de müessis olarak görülür. Ama bu sayıdan itibaren Ubeydullah Esad hem müessis hem de müdür olarak idareye devam eder. Derginin ser-muharriri yani başyazarı 1-5. sayılar arasında Faik Sabri, daha sonraki sayılarda ise M. Raûf'tur. Ancak M. Raûf'un bu görevi 12. sayıdan itibaren ele aldığı görülmektedir. Zira 6-11. sayılar arasında herhangi bir başyazar ismine rastlamak mümkün değildir. Dolayısıyla altı sayılık bir boşluktan sonra başyazarlık mevkisinin M. Raûf tarafından doldurulmuş olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. *Resimli Kitap*'ın son sayısı olan 51. sayıda M. Raûf'un meslekî vazifesi nedeniyle yazı heyeti başkanlığını Cemil Süleyman'ın yürüteceği söylenmişse de, dergi bu sayıdan sonra bir daha çıkarılamamıştır. *Resimli Kitap* dergisinin sayılarının yayımlanmasında önemli bir istikrarın olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle derginin yayım sürecinde belli bir düzene sahip olduğu ve bu düzenin kolay kolay bozulmadığı anlaşılmaktadır. Derginin bazı aksamalar dışında bir yılda 12 sayı olacak şekilde yayımlandığı ve her sayının sayfa numaralarının birbirini takip ettiği görülmektedir. Bununla birlikte yayımlanan sayılardan müteşekkil olan bir ciltte 6 sayı bulunmaktadır. Ayrıca 12 sayıda bir ya da 2 ciltte bir sayfa sayıları başa dönmektedir. *Resimli Kitap* dergisinin her cildinin sonunda ise “Makaleler ve Muhtelif Edebî Parçalar, Manzumeler ve Resimler” şeklinde sınıflandırılmış halde bir fihrist bulunmaktadır ki, bu fihristin okuyuculara büyük bir kolaylık sağladığı özellikle vurgulanmalıdır.

Dergide önlü arkalı yer alan iki ayrı kapak bulunmaktadır. Düzenlemelerdeki küçük farklılıklarla birbirinden ayrılan bu kısımların dış kapak ve iç kapak olarak adlandırılması yanlış olmayacaktır. (Barış 2010: 46) Dış kapaklarda sayfanın ortasının üstünde “Resimli Kitap logosu” yer almaktadır. Genellikle bu logonun sol üst tarafında derginin kaçınıcı sayısının olduğu, tarihi, yılı ve numarası yazılıdır. Logonun sağ üst tarafında ise fiyata ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Logonun alt tarafı olan sayfanın orta kısmında ise güncel olay veya mühim şahsiyetlerle ilgili bir resim ve o sayı içerisindeki yazılara dair bir bilgi bulunur. Sayfanın alt kısmında ise derginin o sayısındaki önemli yazarlarının isimleri ve idarehanenin bulunduğu adres açık olarak yer almaktadır. Bunu takip eden iç kapakta ise daha küçük olmakla birlikte “Resimli Kitap” ibaresi yine sayfanın orta kısmının üstünde yer alır. Bu ibarenin sol tarafında derginin fiyatı, ismi ve başyazarı (ser-muharriri); sağ tarafında ise müessisi, müdürü ve idarehanenin adresi

yazılıdır. Bunların üst kısmında da derginin cilt sayısı, tarihi ve sayı numarası yer almaktadır. Resimli Kitap başlığının hemen altında “Her ayın on beşinde neşrolunan edebî, siyasî, fennî, felsefî ve içtimaî mecmua-i musavveredir.” ibaresi dikkati çeker ki, bu da derginin ayda bir yayımlandığını, resimli olduğunu ve içerdiği yazıların niteliğini açık bir şekilde göstermektedir. Sayfaların numaralandırılması kapaklardan sonra başlar, yani iç ve dış kapakta sayfa numarası yer almaz. Kapak şekli ve düzeni her sayıda genel itibarıyla aynıdır. Dış ve iç kapakta yer alan bilgilerin aynı zamanda Fransızca olarak da verildiğini belirtmeliyiz. *Resimli Kitap* dergisinin ebadı 20X27 ölçülerindedir ve sayfaların numaralandırılmasında belli bir istikrar görülür. Her sayı ortalama 90 sayfadan oluşmaktadır. Sayfalarda metinler bölünmüş iki sütun şeklinde oluşturulmuştur. Sütunların arasında herhangi bir ayırıcı çizgi veya işaret bulunmamakla birlikte orta kısımda sütunların farklılığını vurgulamaya yarayan küçük bir boşluğa yer verilmiştir. Sayfa numaraları metnin altında ve sayfanın orta kısmında yer almaktadır. Dergide yayımlanan yazıların başlıkları metne göre daha büyük puntolarla ve koyu yazılmıştır. Metinlerde kullanılan harflerin puntoları ise okumayı kolaylaştırıcı mahiyettedir. Ancak bu noktada tam bir tutarlılık söz konusu değildir. Çünkü bazı yazıların harf karakterlerinin küçük ve orantısız olduğu da görülmektedir. Yayımlanan yazıların etrafının çeşitli desen ve figürlerle süslenmiş olması da son derece dikkat çeken bir husustur. Derginin biçimine estetik bir başkalık katan bu desen ve figürlerde genellikle çiçek şekillerine, kadın ve erkek figürlerine tesadüf edilmektedir. Hatta zaman zaman yazarın isminin bulunduğu yazıların bitiş kısımlarında çeşitli çiçek ve meyve şekillerinin de bulunduğu görülmektedir. Ayrıca dergideki şekil süslemeciliği o derece yaygınlaşmıştır ki, bazen sayfa numaralarının yan taraflarında dahi minik desenlere yer verilmiştir.

Resimli Kitap dergisinin bünyesinde, dönemin diğer süreli yayınlarına oranla çok fazla sayıda fotoğraf ve resim bulunduğu görülmektedir. Dergide, hem yayımlandığı dönem hem de öncesindeki sanatkarların, edebiyatçıların; sadrazamların, nazırların, mebusların; yabancı ülke ve çeşitli Osmanlı eyaletlerinin; padişahların yurt içinde yapmış olduğu gezilerin; çeşitli dinî liderlerin; yabancı ülke idarecilerinin; muhtelif spor kulüplerinin; Avrupa’daki son moda giyim şekillerinin ve yurt içi ile yurt dışında yaşanan çeşitli felâketlerin görsel malzemelerine ulaşmak mümkündür. Ayrıca her fotoğrafın ve resmin alt kısmında kısa alt yazılarla bunların içeriğine ilişkin bilgilerin verildiği de dikkati çekmektedir. Bazı fotoğrafların, içinde yer verildiği yazı ve makalelerin konularıyla ilgili olduğu görülmekle beraber bunların büyük bir kısmının işlenen konulardan bağımsız olarak sayfalara yerleştirildiğini vurgulamalıyız. Dergide yabancı fotoğrafların kaynakları pek az belirtilmesine rağmen (A. Apollon vb.), yerli fotoğrafçıların isimleri fazlaca zikredilmektedir (Foto Ferit, Foto Kenan

gibi). Bunun yanı sıra derginin iç kısımlarındaki fotoğrafların siyah beyaz nitelikte olmasına karşın kapaklarda yer alan fotoğraf ve resimlerin renkli bir şekilde basılmış olduğu görülmektedir. Bu durum derginin, hem baskı kalitesi açısından hem de kullanılan resim ve fotoğraf tekniği yönünden ileri bir seviyede olduğunu göstermesi bakımından son derece önemli gözükmektedir. Dergide yer alan bu fotoğraf ve resimler, içinde buldukları dönemi ve yaşanan olayları gösteren birer belge şeklinde görülüp incelenirse, dönemle ilgili önemli ve ilginç bilgiler, aydınlatıcı bazı ayrıntılar elde etmek mümkün olabilecektir. Dergi kapsamında yayımlanan sayıların son sayfalarında, o dönemde yayımlanan diğer dergilerin, kitapların tanıtımlarına; muhtelif ilânlara ve duyurulara da yer verilmiştir. Bunlara ek olarak her sayının sonunda mutlaka bilmece kısmı yer almaktadır. Bu kısım bir önceki sayıda bulunan bilmecenin çözümü ve mükâfat kazananları ile yeni bilmecedan oluşmaktadır. Hanımlara sorulan bilmeceler ise ayrı bir şekilde başlıklandırılmıştır. *Resimli Kitap*'ın son sayfalarında zaman zaman kendisine yer ayrılan diğer bir bölüm de, metinlerde az da olsa yapılmış olan yazım yanlışlarını ve karşılaşılan mürettep hatalarını düzeltmek için hazırlanan düzeltme tabloları veya hata-sevap cetvelleridir. Bu tablolar vasıtasıyla okuyucunun yazılardaki yanlışlıkları fark etmesi ve okuma esnasında bu yanlışlıkları düzelterek metni doğru anlamasına yardımcı olunması amaçlanmıştır. Ortalama olarak uzun soluklu bir yayım hayatına sahip olduğu görülen *Resimli Kitap* dergisinin, bu genel şekil özellikleriyle birlikte gerek temiz baskısı gerekse de kullanılan iyi cins kâğıdıyla II. Meşrutiyet dönemi dergileri arasında önemli izler bırakan bir süreli yayım olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Resim 1

2. Derginin Yayım Anlayışı, Yazarları ve Yayımcısı

Resimli Kitap, II. Meşrutiyet'in ilânı sonrasında Osmanlı devletinin içinde bulunduğu durumu farklı boyutlarıyla değerlendirmeye çalışan ve memlekette yaşanan sıkıntılar karşısında çözüm yolları öne süren önemli bir dergidir. Bu bağlamda derginin amacına ilişkin en önemli bilgileri birinci sayısının ilk kısmında yer alan “İlk Söz” başlıklı yazıda bulabilmekteyiz:

“Bugün muhterem vatana, evlatlarına, karilerimize takdimine muvaffak olabildiğimiz şu mecmua bütün noksanı ile beraber bu tarz neşriyat miyanında birinci olmakla müftehirdir. Mesleği iki üç kelime ile hulâsa edilebilir: Ciddiyet dairesinde hüsn-i hizmet. İntifâ bizde ikinci derecede kalır. Zaten mecmuanın hey'et-i umumiyesi, mündericâtı, resimleri şu sözümüzün sıhhatini irae ve isbata kâfidir.”⁴

Bu cümleler, derginin yayım anlayışı hakkında genel bir çerçeveyi net bir şekilde ortaya koymaktadır. Dergi idaresi topluma hizmet etmek, halkın bilgi ve kültür seviyesini arttırmak amacını her türlü maddî ve manevî kazancın üstünde görmektedir. Yazının ilerleyen kısımlarında istibdat döneminin etkisinden dolayı memlekette matbaacılığın pek gelişemediği ve bunun neticesinde teknik bazı mahrumiyetler nedeniyle çıkarılan ilk sayının istenilen düzeyde olmadığı açıkça belirtilmektedir. Ama ileride yapılacak olan gerekli çalışmalarla *Resimli Kitap*'ın “Avrupa'nın resimli gazeteleri” derecesine getirileceği güçlü bir şekilde vurgulanır ve bu süreç için de okuyucudan hem sabır hem de teveccüh beklenir. Dergi idaresinin, Avrupa ve özellikle de Fransız dergiciliğini örnek aldığını rahatlıkla ifade edebiliriz. Zira dergi yönetimi buna uygun olarak Fransa'daki yayınlara benzer olarak haftada bir *Resimli Musavver Muhit* dergisini çıkarmaya başlar. Bunun yanı sıra idare tarafından hem yurt içi hem de yurt dışı okuyucusuna hitap eden “Kitap İsteme Servisi” de kurulur.(Gürsoy 2008: 216) Bütün bu girişimler *Resimli Kitap* dergisinin Avrupaî bir karaktere sahip olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Zaten derginin ihtiva ettiği gerek mensur gerekse de manzum eserlerde Batı'ya ait pek çok özellik görülmektedir. Fikirler bağlamında, aynı zamanda Meşrutiyet döneminin de simge ibareleri olan hürriyet, eşitlik (müsavât), kardeşlik (uhuvvet) ve adalet kavramları sıklıkla öne çıkmaktadır. Bunlar halka yazılarla, karikatürlerle ve resimlerle anlatılmaya çalışılmaktadır. Meşrutiyet öncesindeki baskı dönemi ise bütün unsurlarıyla eleştiriye tâbi tutulmaktadır. Daha çok siyasî ve sosyal içerikli yazılarla ortaya konulmaya çalışılan bu gayeler vasıtasıyla, toplumda bir hürriyet ve vatandaşlık bilinci oluşturulmaya gayret edildiği görülmektedir.

⁴ Faik Sabri- Ubeydullah Esad, *Resimli Kitap* (Beyazıt Devlet Kütüphanesi/Hakkı Tarık Us Koleksiyonu), Cilt I. Sa: I, 1324/1908, İstanbul, s. 2

Ancak bu amaçlar topluma sunulurken altı yüz yıldan fazla hüküm süren imparatorluğun maddî-manevî birikimlerinin, tarihî ve kültürel zenginliklerinin, Osmanlı toplumunun kıymet hükümleri ile değerlerinin de mümkün olduğu kadar göz ardı edilmediği görülmektedir. Dergide yayımlanan yazıların üzerinde dikkatli bir şekilde durulur ve hakkıyla bir değerlendirme yapılırsa bu hususların ön plana çıktığı rahatlıkla anlaşılabilir. Dergi idaresinin ve yazarlarının halkı eğitmek ve aydınlatmak karşılığında en büyük beklentileri de yine maddî değil manevîdir. Derginin ilk sayısında yayımlanan “İlk Söz” başlıklı yazıdaki şu ifadeler bu yargıyı destekler mahiyettedir:

“Bir de her vakit faide beklemek için çalışılmaz. Her türlü istifade ve kazancın fevkinde bir izzet-i nefis, bir ruh-ı sanat vardır ki onu okşamak; onu memnun etmek bir sanatkâr için en büyük kazançtır, milyondur... Güzel bir şey vücuda getirebilmiş olmak... İşte sanatkârın bütün mükâfatı...”⁵

Resimli Kitap dergisi, Meşrutiyet döneminde yayımlanan dergiler arasında sahip olduğu geniş ve nitelikli yazar kadrosu ile dikkati çekmektedir. Dergide yazısı bulunan şair ve yazarların önemli bir özelliği zaman zaman birbirinden farklı edebî anlayışlarla eser vermiş olmaları ve farklı edebî topluluklara, akımlara mensup olmuş olmalarıdır. Bu derginin sütunları Tanzimat döneminden de, Servet-i Fünûn ile Fecr-i Âti topluluklarından da pek çok sanatkârı bünyesinde bulundurmaktadır. Yine müzik, tarih, coğrafya, resim, spor, sosyoloji, tıp, fen bilimleri gibi alanların uzman isimleri gerek alanlarıyla ilgili gerekse de alan dışı pek çok yazıyla bu dergide yer almışlardır. Ayrıca Meşrutiyet döneminin önde gelen fikir akımlarının temsilcileri ve planlayıcıları da bu dergide düşüncelerine uygun yazılar kaleme alma imkânını yakalamışlardır. Bunlardan Abdülhâk Hâmit, Ahmet Haşim, Ahmet Hikmet, Ali Canip, Ali Ekrem, Baha Tevfik, Bedî Nuri, Cemil Süleyman, Emin Bülent, Faik Ali, Hamdullah Suphi, Hüseyin Siret, Hüseyin Suad, İzzet Melih, Mehmet Emin, Mithat Cemal, Raif Necdet, Refik Halit, Safvet Nezihî, Safveti Ziya, Tahsin Nahid, Yakup Kadri, Süleyman Nazif, Müfit Ratip, Abdullah Cevdet, Ahmet Rasim, Ali Kemal, Celâl Nuri, Halit Ziya, Kilisli Rıfat, Recaiizâde Ekrem, Cenap Şahabettin, Mahmut Esad, Tevfik Fikret, Ressam Hüseyin Avni, Bestekâr/müzikolog Rauf Yekta Bey, Selim Sırrı, Salih Zeki, Yusuf Akçura, Veled Çelebi ve Ahmet Refik bu çerçevede hemen sayılabilecek olan isimlerdir. Derginin yayımlandığı dönem göz önüne alınırsa mevcut yazar kadrosunda hiç de azımsanmayacak oranda kadın yazara yer verilmiş olduğu görülmektedir. Niğâr Binti Osman, Prenses Kadriye, Leyla Hanım, Şükûfe Nihal, Emine Semiyye ve Halide Salih (Halide Edip) gibi isimler bu tespiti

⁵ Faik Sabri- Ubeydullah Esad,a.g.m., s. 2-3.

güçlendirebilecek olanlardan sadece bir kaçıdır. Bunun yanı sıra dergide yayımlanmış olan yazıların bir kısmında ise isim yerine bazı imzalar bulunmaktadır (M. Raûf, Kemaleddin, M. Ferid, M. D. ve M. Kemaleddin gibi). Resimli Kitap dergisinin yayımlanmasında iki önemli şahsiyetin önemli derecede rol oynadığı görülmektedir. Bunlardan biri Ubeydullah Esad⁶ diğeri de Faik Sabri'dir (Duran).⁷

Resim 2

3. Farklı Bir Sektörün Yansıması Olarak Dergide Yer Alan Reklâm, İlân, Tanıtım Yazıları ve Bilmeceler

Resimli Kitap dergisinde çeşitli türlerdeki edebî ürünlerin ve farklı dallardaki makalelerin dışında reklâm, ilân, tanıtım yazıları ve bilmeceler de çok büyük bir yer tutmaktadır. Bu nedenle, derginin popülerlik anlayışına

⁶ Dergide müessis, kurucu ve müdürlük görevlerinde bulunan Ubeydullah Esad hakkında kaynaklarda yeterli bilgiye ulaşamadığımızı belirtmemiz gerekmektedir.

⁷ “1883 yılında İstanbul’un Üsküdar semtinde doğan Faik Sabri (Duran) Yüksek öğrenimini Paris’te Sorbon Üniversitesi’nde coğrafya bölümünde tamamlamıştır. Uzmanlık alanı coğrafya olan Faik Sabri, Türkiye’de Coğrafya Enstitüsü’nün kurulmasına hizmet etmiş, ülkemizde örneği olmayan tarzda coğrafya atlasları hazırlamıştır. Bu çalışmalarıyla modern coğrafya anlayışının Türkiye’de yerleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.” Bkz. *Yeni Cumhuriyet Ansiklopedisi*(Duran Faik Sabri Mad.), C. IV, Arkın Kitabevi, İstanbul, 1983, s. 587.

katkıda bulunan, belli bir işlevi olan ve okuyucularla olan bağı kuvvetlendiren bu ürünlerin farklı bir başlık altında ele alınması gereklidir.⁸

Meşrutiyet dönemindeki genel basın anlayışının öne çıkan hususiyetlerinden birisi de reklâm ve ilânlara yer verme eğilimidir. Osmanlı modernleşmesinin ve devletin dışa açılmasının sonuçlarından biri olarak değerlendirilebilecek olan bu husus çerçevesinde, özellikle dönemin süreli yayınlarda elbise, mobilya üreten çeşitli ithal ürün mağazalarına ait reklâmlar ile ilaç, satılık hane/ev, çeşitli alet-edevât ilânlarına yer verildiği görülmektedir. Osmanlı devletinin ekonomiye bakış açısında ve toplumun iktisadî alışkanlıklarında bilhassa 20. yüzyılın başlarından itibaren yaşanmaya başlanan değişimlere paralel olarak reklamcılık sektörü de ilerlemeye başlamıştır. Bu süreçte, Meşrutiyet'in ilânı ile gelen ve ilk zamanlarda çok güçlü bir şekilde esen hürriyet rüzgârının etkisinin de bir hayli fazla olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu bakımdan reklâmların ve ticarî ilânların basındaki mevcudiyeti, hem toplumun ekonomik ve ticarî hareketliliğini göstermesi açısından hem de yayımlanan reklâm ve ilânların devletin batıya açılan penceresi olması hasebiyle son derece önemlidir.

Yayımlandığı dönemin önde gelen süreli yayınlarından olan *Resimli Kitap* dergisinin de bu yönden son derece zengin bir malzemeye sahip olduğu görülmektedir. Reklâmlar, dergide genellikle dış ve iç kapakların arkasında ve bazen de son sayfalarda yer almaktadır. Bazıları göze hoş gelmesi ve dikkat çekici olması için resimle desteklenmiş, gerekli görüldüğünde düzenlemelere gidilmiştir. Bu tavır dergi idaresinin yayımlanan reklâmlar konusunda ne kadar hassas olduğunu kanıtlamaktadır. Bazı reklâmlara ise sürekli olarak yer verildiği görülmektedir. Devamlılık gösteren bu durum, yer verilen reklâm ve ilânların idare tarafından dergiye maddî destek sağlayan unsurlar olarak görülmesinin bir sonucu olarak da değerlendirilebilir. Çünkü her süreli yayında olduğu gibi *Resimli Kitap* dergisinin de yayımlanabilmesi için belli bir malî güce ve maddî getiriye ihtiyacı olduğu gerçeği gözden uzak tutulmamalıdır. Dergide yayımlanan reklâmlara örnek olmak üzere Beyker Ticarethanesi (Maison Baker), Maison Lazaro Franco&Ses Fils mağazası, Tiring Galata adlı elbise mağazası ve Febus Fotoğrafhanesi gibi işletmelerin reklâmları verilebilir. Bunlardan bir İngiliz firması olan Beyker Ticarethanesi'ne ait iki farklı reklâmın kullanıldığı görülmektedir. Birinde üretilen yünlü-ketenli kumaşların, asker uniformalarının ve tozlukların satıldığına dair bilgiler yer alırken; diğer

⁸ Süreli yayınlardaki ilânlar devrin sosyal hayatıyla birlikte başlayan değişimin fark edilmesinde ve Batı'nın hangi yollarla insanımızı etkisi altına aldığını takip etmemizde yol gösterici oldukları gibi, dönemin sanat hayatı hakkında bilgi verme işlevine de sahiptirler. Bu nedenle süreli yayınlardaki ilânların bu gözle incelenmesi gereklidir ve bu ilânlar araştırmacıları beklemektedir.

reklâmda ise aynı mağazada Amerikan tarzı yazı masaları, yazıhane kanepeleri ve lambaları ile çeşitli perdeler, keçeler, halıların satıldığı okuyuculara duyurulmaktadır. Diğer firmalardan Lazaro Franco mağazası kumaş ve kumaştan üretilen hazır perdeler, tüller, halılar, duvar kâğıtlarıyla ön plana çıkarken, Tiring Galata işletmesi de Avrupa tarzı elbise çeşitlerinin tanıtımına öncelik vermektedir. Bu üç mağazanın reklâmları sunuş tarzı açısından oldukça dikkat çekicidir. Zira bu reklâmlarda yazı kısmı azaltılmış, resimler çoğaltılmıştır. Bu reklâmlar, reklâmı yapılan eşyaların ve ticarethanenin resimleri ile de desteklenmiştir. Ayrıca metinlerin Fransızca bir sureti de bu reklâmlarda yer almaktadır. Bu durum Fransız dili ve kültürünün dergi idaresi üzerindeki etkisini göstermesi açısından da mühim gözükmektedir. Bu mağazaların yanında fotoğraf kalitesi övülen ve adresi verilen Febus adlı fotoğrafhane de reklâmlarıyla dikkati çeken bir işletmedir. Bununla birlikte Febus Fotoğrafhanesinin sadece reklâmlarına yer verilmeyle kalmamış, bu fotoğrafhaneye ait olan bazı fotoğraflara derginin çeşitli sayılarında yer verilmiştir.

Dergide reklâmların yanında halkı ilgilendiren pek çok ilâna da rastlamak mümkündür. Bunlara örnek olarak sağlık sektörüyle alâkalı olan ilânlar ile satılık ev duyuruları gösterilebilir. Derginin sayfalarında toplum sağlığına ilişkin en sık yer verilen ilaçlardan birisi “Lizoform” adını taşımaktadır. Temizleyici niteliği bulunan bu ilacın ilânında, ilacın temin edilebileceği yetkilinin ismi ve adresi de bulunmaktadır. Satılık ev/hane duyurularında ise söz konusu evin genel yapısına dair ve başvurulacak satıcıyla ilgili gerekli görülen bilgilere yer verilmektedir.

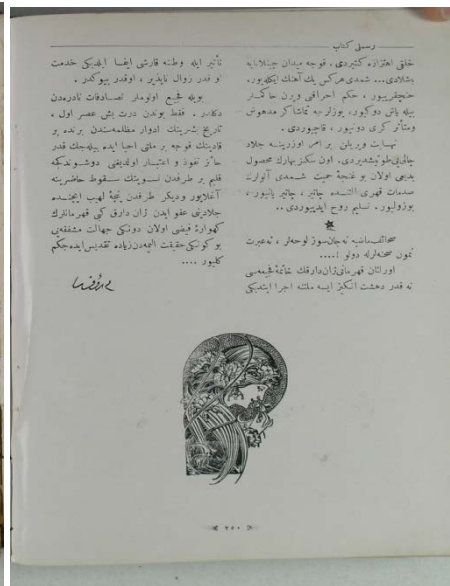
Resimli Kitap dergisi, yine halkın bilgilendirilmesi işlevine uygun olarak sayfalarında tanıtım yazılarına da çokça yer vermektedir. Dergide kitap ve süreli yayın tanıtımları ön planda gelirken, bunların yanında çeşitli kumpanya ile takvim tanıtımları da dikkati çekmektedir. Bunlara örnek olarak *Resimli Kitap*'ta yazıları da yayımlanan yazar Emine Semiyye'nin *Sefalet* (1908) adlı romanı, *Seyf ü Kalem* risalesine ek olarak neşredilen Namık Kemal'in *İmtizâc-ı Akvâm* ve *Vefâ-yı Ahd* adlı eserleri, o dönemde maliye nazırlığı görevinde bulunan Mehmet Câvit Bey tarafından neşrolunan *İhsâiyât* isimli eser, *Eylül* yazarı Mehmet Rauf'un küçük hikâyelerinden müteşekkil olan *İhtizâr*, Doktor Ethem Bey'in yayımladığı hikemî tarzdaki *Terbiye-i İrâde* ve Nasrettin Hoca'nın eğlenceli hikâyelerini içerisinde barındıran *Letâif-i Hoca Nasreddîn* adlı kitaplar ile *İnkılâb* adını taşıyan derginin, *Resimli İstanbul Gazetesi*'nin, *Mahâsin* adlı hanımlara mahsus gazete ve *Fuvaye A L'Ekol* isimli Fransız gazetesinin tanıtımları verilebilir. Bu yazılarda, yayımlanan eserler ve süreli yayınlar hem tebrik ve takdir edilmekte hem de okuyuculara tavsiye edilmektedir. Sosyal ve kültürel hayata ait bu tanıtımlara ek olarak o dönemde faaliyet gösteren “Şark” isimli Osmanlı sinematograf kumpanyasının bir tanıtımı ile derginin çeşitli

sayılarında yer verilen ve içinde bulunan seneye uygun olarak resimli bir şekilde yayımlanan “Haftalık Takvîm-i Osmanî” adlı ürünün de tanıtımına yer ayrıldığı görülmektedir.

Resimli Kitap dergisinde reklâm, ilân ve tanıtım yazılarının haricinde önemli bir yere sahip olan diğer bir unsur da bilmecelerdir. Sözlü halk kültürünün önemli yapıtaşlarından biri olan bu türe ait örnekler hemen hemen her sayının arka kısmında yer verilmektedir. Bilmecce bölümünde bir önceki sayıdaki bilmecenin çözümü ve bu bilmecceyi doğru çözenlerin listesi ile o sayıya ait olan yeni bilmecceye yer verilmektedir. Zaman zaman erkeklere ve kadınlara ayrı bilmecelerin sorulduğu da görülen bu bölümlerde ayrıca bilmecceyi doğru cevaplayanlara verilecek olan ödüller dair bilgiler de bulunmaktadır. Bununla birlikte bilmecce bölümünde katılımcıların ikamet ettikleri Kanlıca, Fenerbahçe, Beşiktaş, Ortaköy, Horhor, Üsküdar, Vefa, Gümölcine, Manastır, Aydın, Piriştine, Edirne, Dedeoğlu, Lüleburgaz, Konya, İzmir, Çatalca, Dimetoka, Eskişehir, Bulgaristan’ın Tutrakan kasabası, Bursa, Kıbrıs/Magosa, Silivri gibi yerlerin belirtilmiş olması da hem o dönemki geniş Osmanlı coğrafyası hem de bilmecelere katılımın niteliği hakkında önemli bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilebilir. Bu durum 20. yüzyılın henüz başlarında, İstanbul’da yayımlanmaya başlayan bir süreli yayının nerelere kadar ulaşabildiğini, yayımlanma ağını ve halk tarafından ne kadar rağbet gördüğünü göstermesi bakımından da son derece manidardır.

Resim 3.

Resim 4.

4. Derginin Muhteviyâtı

a) Edebiyatla İlgili Metinler

Şair ile yazarlardan oluşan 177 şahsiyetin toplam 710 yazı ve şiirle (Özalp 2000: 85) katkı sağladığı 51 sayıdan oluşan *Resimli Kitap* dergisi, başlangıçta daha çok bir edebiyat dergisi karakteri taşımaktadır. Ancak yeni sayıların yayımlanmasına paralel olarak özellikle şiir türündeki ürünlerin sayısında önemli ölçüde bir azalma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte edebiyatın diğer edebî ürünleri olan roman (bilhassa tefrika roman), hikâye, mensur şiir, edebî tenkit-inceleme, tiyatro, tercüme, mektup, gezi yazısı, ithaf yazısı, fantaziye⁹ ile şarkı türündeki yazıların yayımının düzenli olarak devam ettiği görülmektedir. Bu çerçevede Abdülhak Hâmit, Ahmet Haşim, Ali Ekrem, Faik Ali, Hamdullah Suphi, Mehmet Behçet, Mehmet Emin, Mithat Cemal, Recaizâde Ekrem, Mehmet Rauf, Tahsin Nahit, Emin Bülent, Celâl Sahir manzumeleriyle/şiirleriyle; Cemil Süleyman, Refik Halit hikâyeleriyle; İzzet Melih (*Tezad*), Safveti Ziya (*Yıldız Böcekleri*) tefrika romanlarıyla; Şahabettin Süleyman (*Çıkmaz Sokak*), Yakup Kadri (*Nirvana/Veda*) tiyatrolarıyla; (Keçecizâde) İzzet Fuat, Abdullah Cevdet tercümeleriyle; Müfit Ratip tiyatro ve ahlâka dair makaleleriyle; Raif Necdet de edebiyat musahabeleriyle (Musahabe-i edebiye)¹⁰ ön plana çıkmaktadırlar. Dergide bunların dışında 80 civarında olan imzasız yazıların içerisinde de edebî türler içerisinde zikredilebilecek olan yazıların olduğunu belirtmeliyiz.

b) Edebiyat Dışı Metinler

Resimli Kitap dergisi, edebiyat ürünlerinin yanı sıra, kapağında yer alan ibarenin de işaret ettiği gibi “siyasî, fennî, felsefî ve içtimaî” alanlara ait yazılar da ihtiva etmektedir. Dergide yer alan çeşitli alanlara ait makalelerin ve inceleme yazılarının son derece zengin bir muhtevaya sahip olduğu görülmektedir. Okuyuculara adeta derinlemesine yazılmış bir eserle karşı karşıya oldukları izlenimini veren bu makalelerin dergide yer alması, *Resimli Kitap*'in hitap ettiği kitlenin özelliklerini göstermesi açısından da son derece

⁹ Orhan Okay, bilhassa Meşrutiyet döneminde yayımlanan *Resimli Kitap* ve diğer dergilerde yer verilen piyes türüne yakın kısa oyunların “Fantaziye” şeklinde adlandırıldığını şu sözlerle vurgulamaktadır: “Diğer yazarların oyunları, özellikle o yıllarda “Fantaziye” denilen kısa piyesleri dergi sayfaları arasında kalmıştır.” Bkz. Orhan Okay, *Batlaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, s. 153.

¹⁰ Raif Necdet (Kestelli), *Resimli Kitap* dergisinde yayımlanmış olduğu edebiyat musâhebelerini daha sonra kitap şekline getirmiş ve “Hayat-ı Edebiye” (Edebiyat Hayatı) başlığıyla yayımlanmıştır. Geniş bilgi için bkz. Raif Necdet Kestelli, *Edebiyat Hayatı (Hayat-ı Edebiye)*, Haz. Recep Duymaz-Yüksel Topaloğlu-Özcan Aygün, Akademik Kitaplar Yayınları, İstanbul, 2012, s. 8.

önemlidir. Derginin yayımlandığı dönem toplumun yaşam koşullarının değiştiği, Osmanlı devletinin siyasî hayatının renklendiği, hürriyet havası ve siyasî baskının iç içe bulunduğu, toplumun sanat, bilim, eğitim algılarında değişikliklerin yaşandığı bir zaman dilimidir. Siyasî, kültürel ve sosyal bağlamda bir nevi geçiş dönemi olarak adlandırılabilir olan böyle bir süreçte yayımlanan Resimli Kitap dergisinin, sadece edebiyat alanıyla ilgili değil birbirinden farklı başka sahalarla ilişkili ürünlere de yer vermiş olması yadırganmamalı hatta normal karşılanmalıdır. Bu bağlamda dergide yayımlanan edebiyat dışı metinlerin, tematik özellikleriyle kategorik olarak içtimaî/sosyal, fennî, tarihî, siyasî, iktisadî/malî, sanat ve eğitim konulu yazılar olarak tasnif edilmesi mümkündür. Bu tasnife uygun olarak yayımlanmış olan yazılar arasında, Selim Sırrı jimnastik ve sporla ilgili yazılarıyla; Ahmet Refik ile Ahmet Zeki Velidî (Togan) tarihî makaleleriyle; Bedî Nuri ve Baha Tevfik siyasî-sosyal içerikli değerlendirmeleriyle; Faik Sabri coğrafya sahasına ilişkin kaleme aldığı ürünleriyle; Rauf Yekta Bey müzikle/musikiyle ilgili bilgilendirmeleriyle; Mehmet Ali Tevfik de fennî incelemeleriyle ön plana çıkmaktadır. Yazarlarıyla birlikte tematik olarak gruplandırılan bu ürünler, o dönemki Osmanlı aydınının bilgi seviyesini göstermesi açısından ve çeşitli alanlara mensup bilim adamlarının hangi bilgileri nasıl elde ettiklerinin öğrenilmesi bakımından son derece büyük bir öneme sahiptir. Ayrıca bu makaleler vasıtasıyla, o günkü yaşam şartları, toplumun bilgi seviyesi, o dönemki halkın kültür değerleri ile sosyal kıymet hükümleri hakkında faydalı ve değerli bilgiler elde etmek de mümkün gözükmektedir. Sahip olduğu bu önemli işleyle, yayımlandığı karışık ve buhranlı dönemin çok boyutlu fotoğrafını çeken bir belge niteliği taşıyan *Resimli Kitap* dergisinin, bu bağlamda da kıymetli bir amaca hizmet ettiği, üzerinde durulması icap eden bir kaynak olarak değerlendirilmesi gerektiği özellikle vurgulanmalıdır.

SONUÇ

II. Meşrutiyet döneminin buhranlı günlerinde yayım hayatına başlayan dergilerden biri olan Resimli Kitap dergisi, hem çağdaş bir yayım anlayışı takip etmiş olması hem de farklı alanlara ilişkin pek çok yazıya yer vermiş olması nedeniyle son derece dikkat çekici bir süreli yayım olarak öne çıkmaktadır. İçerik zenginliğinin yanında sahip olduğu nitelikli görsel malzemedan dolayı çağdaşları arasında ayrı bir yere sahip olan dergi, bu özellikleriyle yayımlandığı dönemi daha somut ve açık bir şekilde yansıtabilme başarısını göstermiştir. Derginin öne çıkan bu işlevi son derece önemlidir, çünkü yayım sürecinin kapsadığı yıllar Türk düşünce hayatının yeniden hareketlenmeye başladığı ve toplumun siyasî anlayışının değişime uğradığı bir zaman dilimidir. Böyle bir dönemde çağının en yeni matbaacılık metotlarını kullanmaya özen gösteren, estetik çıtasını devamlı yükselten,

baskı ve kâğıt kalitesini sürekli geliştirmeye çalışan *Resimli Kitap* dergisinin, Meşrutiyet dönemindeki basın faaliyetleri içerisindeki yerinin son derece sağlam bir zemine oturduğunu da belirtmemiz gereklidir.

KAYNAKLAR

- Barış Tayfun (2010), *Resimli Kitap Dergisi'nin İncelenmesi [9-16. Sayılar]*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi-Trakya Üniversitesi), Edirne.
- Gürsoy Ülkü (2008), 'II. Meşrutiyet Dönemi Dergileri Üzerine Bir Değerlendirme', *Doğu Batı Dergisi*, Cilt: II, Sayı 46, Ankara.
- Kestelli Raif Necdet (2012), *Edebiyat Hayatı (Hayat-ı Edebiye)*, [Haz. Recep Duymaz-Yüksel Topaloğlu-Özcan Aygün], Akademik Kitaplar Yayınları, İstanbul.
- Okay Orhan (2005), *Batılışma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Öksüz Yusuf Ziya (1995), *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özalp N. Ahmet Özalp (2000), 'Resimli Kitap ve Buldurusu Hakkında Birkaç Not', *Simurg (Kitap Kokusu) Dergisi*, Sayı 2-3, İstanbul.
- Sabri Faik - Ubeydullah Esad (1324/1908), *Resimli Kitap*, Cilt: I, Sayı 1, İstanbul.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (1977), Cilt: II, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Türkçe Sözlük* (2011), [Haz. Şükrü Hâluk Akalın], Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yeni Cumhuriyet Ansiklopedisi* (1983), Cilt: IV, Arkın Kitabevi, İstanbul.